

SLIKOVNICA NA ČAKAVSKOM NARJEČJU KAO PARADIGMA U OČUVANJU NEMATERIJALNE BAŠTINE

Dudan, Laura

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:153481>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

**SLIKOVNICA NA ČAKAVSKOM NARJEČJU KAO
PARADIGMA U OČUVANJU NEMATERIJALNE BAŠTINE**

LAURA DUDAN

Split, srpanj 2024. godine

Odsjek za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Studij: Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i
obrazovanje

ZAVRŠNI RAD

SLIKOVNICA NA ČAKAVSKOM NARJEČJU KAO PARADIGMA U OČUVANJU NEMATERIJALNE BAŠTINE

doc. dr. sc. Tea- Tereza Vidović Schreiber

Laura Dudan

Split, srpanj 2024. godine

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Laura Dudan, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da niti

jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split,

Srpanj, 2024

Potpis

Laura Dudan

IZJAVA O POHRANI I OBJAVI OCJENSKOG RADA

(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - **podcrtajte odgovarajuće**)

Student/ica: Laura Dudan

Naslov rada: SLIKOVNICA NA ČAKAVSKOM NARJEČJU KAO PARADIGMA U
OČUVANJU NEMATERIJALNE BAŠTINE

Znanstveno područje i polje: Humanističke znanosti, filologija

Vrsta rada: Završni rad

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

doc.dr.sc. Tea – Tereza Vidović Schreiber

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

/

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

doc.dr.sc. Tea – Tereza Vidović Schreiber

nasl. asist. Sanja Balić

izv. prof. dr.sc. Helena Dragić

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti* (NN br. 119/22)).

Split,

Srpanj, 2024.

Potpis studenta/studentice:

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. BAŠTINA.....	2
2.1. NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA.....	2
3. DIJALEKTI.....	4
3.1. ČAKAVSKO NARJEČJE.....	4
4. DJEČJA KNJIŽEVNOST	5
4.1. POVIJEST HRVATSKE DJEČJE KNJIŽEVNOSTI.....	6
4.2. ZAVIČAJNA KNJIŽEVNOST; SPLITSKA DJEČJA KNJIŽEVNOST	7
5. SLIKOVNICA.....	9
5.1. SLIKOVNICE NA TEMU BAŠTINE	10
6. PRIMJERI SLIKOVNICA KOJE PROMIČU OČUVANJE ZAVIČAJNOSTI	12
6.1. O AUTORIMA.....	12
6.2. „MOJ SPLIT“ – BOŽE UJEVIĆ.....	13
6.3. „ČA TRIBA GOVORIT“ - TONČI PETRASOV MAROVIĆ.....	15
6.3.1. „ŠPORKI ROKO“	15
6.3.2. „LEKCIJA O' CVITA“	16
6.4. „PRIČA O GAJU LIBERIJU“ – IBRAHIM AGAČEVIĆ	17
6.5. „PRIČA O CARU DIOKLECIJANU“ – BOŽE UJEVIĆ.....	18
6.6. „KAMBELOVSKA LJUBAVNA PRIČA – MIHOVIL CAMBI I NJEGOVA KARMELA“ – MARIO KLAIĆ	21
7. ZAKLJUČAK.....	25
8. LITERATURA	26
9. POPIS SLIKA.....	29
10. PRILOG.....	30

SAŽETAK

Jezik nije samo alat komunikacije, već i prenositelj kulture, čuva tradiciju, priče i identitet. U Hrvatskoj je čakavsko narječje, uz ostala narječja potvrda bogate lingvističke različitosti nacije. Integracija dijalekta u dječje slikovnice predstavlja neprocjenjivu ulogu u očuvanju kulturne baštine, ali i jačanje osjećaja za identitet kod mladih čitača. Osvještavanje jezične raznolikosti za djecu predstavlja upoznavanje s baštinskim vrednotama njihove države, posebice u današnjim vremenima opterećenima migracijskim procesima i prebrzim kulturnim mijenama. Cilj je rada, metodama analize i deskripcije prikazati korpus hrvatske slikovnice na čakavskom dijalektu, ukazati na primjenjivost slikovnice s temom baštine u radu s djecom rane i predškolske dobi. U tom kontekstu one, koja su materijalna baština, postaju paradigma u očuvanju nematerijalne baštine, to jest jezika (čakavštine).

Ključne riječi: dijete, književnost, slikovnica, zavičajnost

SUMMARY

Language is not just a tool of communication, it is also a culture transmitter, keeps the tradition, stories and identity. In Croatia, the chakavian dialect is one of the three big dialects, and with the remaining dialects it is a confirmation of the rich linguistic differentiation of the nation. Integrity of the dialect in children's picturebooks represents invaluable role in the preservice of the national heritage, but also a reporting feeling of the identity amongst young readers. Awareness of the linguistic diversity for children represents introduction with heritage values of their country, especially in today's time loaded with migration processes and too fast cultural changes. The goal of the final work, with methods of analysis and description is to present the corpus of croatian picture book on the chakavian dialect, indicate applicability of the picture book with a heritage theme in work with children of early and preschool age. In that context they, which are material heritage, become a paradigm in the preservice of the non material heritage, that is the language (chakavian dialect).

Key words: child, literature, picture book, nativity

1. UVOD

Slikovnica je prva literatura s kojom se dijete susreće. S razvojem djeteta, razvija se i njegov interes za knjigom. Dijete tijekom svog razvoja čita i usvaja različite tekstove, od jednostavnijih prema složenima. Njegovu pažnju zaokupljaju i ilustracije koje prate tekst slikovnice. Uz njih dijete lakše savladava i pamti tekst te na taj način usvaja sadržaj ¹.

Slikovnice nose različitu pouku i imaju različitu odgojnu i obrazovnu vrijednost. Neke od njih zadužene su za jačanje svijesti o očuvanju kulturne baštine. Dijete na taj način uči o svom identitetu, zavičaju i nacionalnosti, a uz to takve slikovnice imaju i ulogu jačanja osjećaja pripadnosti. Dijete kroz njih uči o povijesti, tradicijama i običajima lokaliteta u kojem živi, što dodatno potiče na očuvanje bogatstava, za koje dijete potencijalno nije ni znalo da postoje. U taj korpus spadaju i slikovnice koje su napisane na čakavskom narječju, s istim ciljem; očuvanje nematerijalne kulturne baštine.

U današnjici se poimanje govornog područja čakavskog narječja shvaća u potpunosti pogrešno. Mnogi smatraju da ono pripada uskom području Dalmacije, a riječi koje se upotrebljavaju često uopće ne pripadaju čakavskom narječju, već inačicama štokavskog. Kako bi sačuvali tradiciju čakavskog narječja, mnogi autori slikovnica upravo ga iz tog razloga upotrebljavaju u svom stvaralaštvu. Koriste motive povijesti grada ili zavičaja, najčešće s glavnim likom djeteta, kako bi što bolje djeci približili upravo tu tradiciju, odnosno nematerijalnu kulturnu baštinu njihovog zavičaja, mjesta ili cijele države, te na taj način djeca uče o njenom očuvanju ².

¹ <https://repositorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A5702/datastream/PDF/view>. Pristupljeno 28.4.2024.

² <https://zir.nsk.hr/en/islandora/object/unipu%3A587/datastream/PDF/view>. Pristupljeno 26.4.2024.

2. BAŠTINA

Baština predstavlja nešto što su „ljubomorno čuvali“ i ostavili kao simboličku vrijednost nečiji preci, a plod je drevnoga kulturnoga nasljeđa određenoga naroda (Kuščević, 2015: 480).

Kulturna baština dijeli se na materijalnu i nematerijalnu. Materijalna baština odnosi se na predmete materijalne kulture ili prostorne strukture koje su složenije, kao što je arhitektura, arheološki ostatci i slično. Nematerijalnu baštinu možemo odrediti kao onu koja pripada duhu, a samo se posredno služi materijalizmom. Obje spadaju u kulturna dobra te potiču na uvažavanje, razlikovanje i upoznavanje zavičajnog ili nacionalnog bogatstva i vrijednosti. Primjenom sadržaja kulturne baštine u odgoj i obrazovanje djece rane i predškolske dobi može se uvelike utjecati na razvoj različitih sposobnosti; od područja likovne aktivnosti, što podrazumijeva i kreativnost i stvaralaštvo, do misaonih i kognitivnih procesa koji su iznimno važni za prijenos, korištenje i čuvanje iskustava i znanja o nacionalnim dobrima (Kuščević, 2015: 480).

2.1. NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA

Prema Konvenciji o zaštiti nematerijalne baštine iz 2003. godine, koju je Republika Hrvatska ratificirala 2005. godine, zakonom se pod nematerijalnom baštinom podrazumijevaju *predodžbe, prakse, znanja i vještine*, koji su međusobno povezani s instrumentima, kulturnim prostorima i slično koje neke određene skupine i zajednice prepoznaju kao dio tradicije i kulturne baštine. Ona svoj cilj predstavlja u podizanju svijesti o tome koliko je nematerijalna kulturna baština važna, u osiguranju vitalnosti elemenata lokalne i nacionalne kulture te u očuvanju kulturnih bogatstava, kreativnosti i raznolikosti (Hameršak i Pleše, 2013: 10-11). Nematerijalna baština određenog lokaliteta, ali i Republike Hrvatske, na taj se način prenosi s generacije na generaciju i nanovo se oživljava suodnos s okolinom i ostvaraju se interakcije s poviješću. Također, u pojedincu se budi i snažnije razvija osjećaj za identitet te se promiče poštovanje prema raznolikosti kulturne baštine države u kojoj pojedinac živi. Prema UNESCO-u, te iste godine je po Konvenciji utemeljeno dva popisa baštine; prvi se popis naziva Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, dok se drugi naziva Popis nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita. Ono što im je zajedničko jest prezervacija, odnosno očuvanje

bogatstva tradicije države. Hrvatska se uključila u inicijativu UNESCO-a, te zahvaljujući Ministarstvu kulture Republike Hrvatske i Povjerenstvu za nematerijalnu kulturnu baštinu, do sada je na popisu registrirano i opisano 13 zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara (Vitez, 2013: 192-193).

Neki od njih su: tradicijska glazba istočne Hrvatske *bećarac*- ujedno i najpopularniji žanr tog područja. Riječ je o dvostisima desetercima, kojima se na šaljiv način opisuju ljubavni odnosi; simpatije, prekidi i slično, ali i izražavaju se ljepote rodnog mjesta, prošli događaji i tako dalje. Na popisu je još i ojkanje- tradicijski način pjevanja, pripada podneblju dalmatinskog zaleđa, a ojkatu znači potresati glasom i grlato pjevati. Tu je još i čipkarstvo, izrada tradicionalnih drvenih igračaka, različite svetkovine, „fešte“ i mnoge druge ljepote i bogatstva. Također, Hrvatska kao država bogata nematerijalnim dobrima može na UNESCO-ove liste nominirati i druge elemente, primjerice: usmenu književnost, obrte, folklorno stvaralaštvo i slično³. Nadalje, na popisu dobara nalaze se i dijalekti, odnosno hrvatski mjesni govori, čak 24, zahvaljujući Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara iz 1999. godine, članak 9. Neki od uvrštenih govora su: cokavski govori otoka Visa, splitski govor (splitska čakavština), šoltanski čakavski govor i mnogi drugi. Čak nakon 20 godina, 2019. godine, na popis je uvrštena *zlatna formula hrvatskoga jezika ča-kaj-što*, autora doktora Drage Štambuka. Upravo u njoj se krije cjelokupna prošlost hrvatskoga jezika te opisuje međuodnos i povezanost tri hrvatska dijalekta. To bi značilo da obuhvaća sve raznolikosti hrvatskoga jezika, njegove stilizacije i sami standardizirani jezik, a time obuhvaća i cjelokupnu i raznoliku nematerijalnu baštinu Republike Hrvatske. Postupak uvrštavanja određenih govora na Listu pokazatelj je da je na nacionalnoj razini narječje, odnosno dijalekt prepoznat kao ključan element u razvoju identiteta i osjećaja povezanosti sa zavičajem, te da je uistinu vrijedan da ga se prenosi s generacije na generaciju i na taj način čuva još jedno od bogatstava države⁴.

³ Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, 2005, čl. 2. Preuzeto s: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/327387.html>. Pristupljeno 24.4.2024.

⁴ <https://jezik.hr/jezik-kao-bastina.html>. Pristupljeno 30.5.2024.

3. DIJALEKTI

Jonke i Finka (1981: 19) dijalekte definiraju kao govorne modifikacije, koje mogu biti više ili manje diferencijalne od jezika koje im pripadaju. Zajedničko im je što svaki dijalekt ima svoja obilježja, kojima se razlikuje od drugih dijalekata. Pripadaju određenom području, što znači da su ograničena opsega, ali unatoč tome, kao i jezik, trebaju zadovoljavati neke pretpostavke da bi bili uvaženi kao govorni idiom. Svaki dijalekt sastavljen je od triju značajki: govornika, prostora i vremena. Odnosno, svaki dijalekt ima svoje govornike koji se svakodnevno služe njime, svaki dijalekt pripada određenom prostoru te je realizacija jezika na specifičan i jedinstven način u realnom vremenu. Zbog tih sastavnica, 2019. godine dijalekti su uvršteni su na listu nematerijalne kulturne baštine i kulturnog dobra Republike Hrvatske te se na njih gleda kao sjevremenski fenomen⁵.

3.1. ČAKAVSKO NARJEČJE

Pojam *čakavski* uveo je Antun Mažuranić prilikom pisanja studije o jeziku *Zakona vinodolskoga* objavljena 1843. godine u *Kolu*. Do tada, ali i do otprilike 1880. godine, lokalci su svoj govor nazivali po mjestu u kojem žive ili nekoj široj jedinici, na primjer *po franavski*, dok drugi nisu uopće znali za termin riječi *čakavski* pa se po njima njihov govor nazivao *hrvatski* (Vulić, 2015: 19).

Popularnost čakavštine doživjela je porast u novije vrijeme, preciznije od devedesetih godina 20. stoljeća, ne samo među lokalnim stanovništvom, već i među širom javnosti. Međutim, i danas se podneblje govorne upotrebe čakavskog narječja krivo navodi i tumači među onima koji ne razumiju cjelokupnu jezičnu situaciju nekada i sada. Često se smatra da se podneblje kojem pripada čakavski govor prostire samo na jako uskom obalnom području Dalmacije na jug do Poljica, u jednom dijelu Istre i na otocima do otoka Lastova (Finka, 1971, 11). Zanimljivo je i stavka da čakavskih govornika ima i u kontinentalnom dijelu Republike Hrvatske, ali i van granica države, kao na primjer u Austriji, Mađarskoj i slično (Vulić, 2015: 25).

⁵ Uredništvo (2020). Hrvatska narječja proglašena nematerijalnim kulturnim dobrom. *Jezik*, 67 (1), 1-4. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/238984>. Pristupljeno 24.4.2024.

4. DJEČJA KNJIŽEVNOST

Crnković (1986: 5-17) dječju književnost definira kao poseban dio književnosti, a ona obuhvaća djela koja odgovaraju dječjoj dobi; po formi, prikladnosti i tematici. To su djela koja su izrazito važna za razvoj djece te su zbog toga postala prikladna za dječju dob, iako ih možda autor nije prvotno namijenio djeci. Tri pojma koja su važna u definiciji dječje književnosti su: djeca, književnost i namjena. U dječju književnost ubrajaju se knjige koje su tematski privlačne djeci, djeluju poticajno te pobuđuju znatiželju i interese.

Kao i sveobuhvatna književnost, dječja književnost sadrži različite vrste djela, čije bi čitanje trebalo pratiti djetetov razvoj i dob. Vrste književnih djela koja spadaju u dječju književnost su: bajka, priča, roman, pripovijetka o djeci te dječja poezija, a ubrajaju se još i basne, te podvrste romana, kao na primjer pustolovni roman, romani i pripovijetke s tematikom životinja ili djela s tematikom prirode, putopis i znanstveno-popularna literatura te povijesni roman.

Dječja poezija kasno je stekla položaj unutar korpusa dječje književnosti. Tijekom povijesti doživljavana je kao pričuva u stvaralaštvu za djecu, upravo zbog toga što je dug period bila nepriznata i nimalo cijenjena. Tek nakon određenog perioda, dječja se poezija počela razvijati, kako tematski i motivski, tako i umjetničko-izražajno (Bošković, 2012: 58).

Njeno značenje dijete može shvatiti isključivo ako se s njom susreće u odgovarajućoj dobi. Prva i najvažnija vrsta s kojom se dijete prvenstveno susreće kao s igračkom, a kasnije kao s knjigom je upravo slikovnica. Postupnim razvojem djeteta, raste i njegov interes za istom. Kao što je već navedeno, dijete je od najranije dobi u doticaju sa slikovnicom. U počecima su to jednostavne slikovnice različitih vrsta, dijete iz njih saznaje o životinjama, bojama, brojevima, slovima i slično, što je svojevrsna edukativna uloga za razdoblje ranog djetinjstva. Kada to savlada, zajedno sa slikovnicama koje imaju jednostavan tekst i ilustracije, u dobi od tri do četiri godine ono traži tekstualne slikovnice i jednostavne, kratke priče, po mogućnosti rimovane, jer su djeci te dobi posebno zanimljive i lako pamtljive melodije i melodične priče. U nešto kasnijoj dobi, od četiri do sedam godina, dijete prelazi u period kada su mu posebno zanimljive bajke i slične priče, te se zbog toga taj period naziva razdoblje bajke. Djeca u toj dobi vjeruju stvarima koje čitaju te ih zbog toga žele čitati stalno. Uz to, one produbljuju njihovu maštu i potiču ih na kreativnost. Maštovitost, kreativnost i bajkovitost samo su neki od epiteta koji se često pridjeljuju dječjoj književnosti, Ona je

uistinu djetetov najvjerniji prijatelj, prati ga kroz odrastanje i oplemenjuje njegov cjeloviti razvoj (Matošić, 2012: 41).

4.1. POVIJEST HRVATSKE DJEČJE KNJIŽEVNOSTI

Dječja je književnost kasno uvrštena u literaturu. Razlog tome je nebriga južno orijentiranih zemalja za dječju književnost, jer mediteranske zemlje nisu iznosile dječje pisce i pjesnike u doba renesansnog i baroknog cvata. Ostali su razlozi siromaštvo, ratovi, nedostatak tiskara, nerazvijeno građanstvo i slično. Povijest hrvatske dječje književnosti dijeli se na četiri važna razdoblja: počeci, drugo razdoblje (doba Ivane Brlić-Mažuranić), treće doba (Lovrakovo) te četvrto doba (Vitezovo). Knjižica Ivana Filipovića *Mali tobolac raznog cvetja za dobru i pomnjivu mladež* označava formalni početak hrvatske dječje književnosti, a objavljena je 1850. godine. Ivan Filipović je također zaslužan i za prvu dječju pjesmu, prvi dječji časopis, različite kritike, biografije i slično. U prvom razdoblju značajni pjesnici bili su: Dragutin Boranić, Josip Kozarac, Vjenceslav Novak, Petar Preradović, August Šenoa i drugi. Drugo razdoblje započinje pojavom umjetničko- dječjih djela, a prvenstveno djelom *Čudnovate zgone šegrta Hlapića* 1913. godine. Uz Ivanu Brlić-Mažuranić, važnu ulogu drugog razdoblja imaju i književnica Jagoda Truhelka te Vladimir Nazor. Treće doba hrvatske dječje književnosti nastupa 1933. godine s Matom Lovrakom i njegovim romanima *Vlak u snijegu* i *Družba Pere Kvržice*. Uz Lovraka, važnu ulogu imali su i Zlata Kolarić-Kišur, Dragutin Tadijanović te Ivan Goran Kovačić. Lovrakovo razdoblje traje do 1956. godine kada se pojavljuje Grigor Vitez sa snažnom umjetničkom dječjom poezijom (Crnković i Težak, 2002: 217-397). Hrvatska dječja poezija posebna je po pjesništvu na dijalektima. Takav način pisanja daje uvid u zavičajnost, te pruža djetetu razvoj identiteta (Bošković, 2012: 59).

4.2. ZAVIČAJNA KNJIŽEVNOST; SPLITSKA DJEČJA KNJIŽEVNOST

Zavičaj i djetetovu svijest o zavičajnom identitetu moguće je uvrstiti u odgojno-obrazovnu praksu kroz različite vrste igara, kako motoričkih tako i jezičnih, kroz životno-praktične aktivnosti iz prošlosti, prikaze stvaralaštva zavičajnih umjetnika i stvaratelja, običaje, navike i slično. Ono što je posebno blisko djeci je način implementiranja zavičaja kroz priče, knjige i slikovnice. Kako bi produbili djetetovu svijest i interes, važno je da proces implementiranja bude pomno pripremljen, da prati i poštuje djetetove interese i mogućnosti te da je pripremljeno mnoštvo različitih materijala kako bi se što više potaklo na razvoj kreativnosti i razmišljanja, ali i da je u načelu cjelokupan proces inkluzivan (Bošković, 2012: 58).

Zavičajna književnost, a posebno ona za djecu, mora poštivati određene standarde i biti kvalitetan prikaz opće književnosti. Što se zavičajnog pjesništva tiče, ono dodatno širi svijest o očuvanju baštine kroz unošenje različitih ritmova, zvukova i zavičajnih dječjih riječi, a time uistinu postaje blago i bogatstvo dječje poezije, a za to su zaslužni čak četrdesetorica splitskih pjesnika. Svaki od njih je na neki način vezan za Split, bilo to rođenjem, školovanjem ili periodom života provedenim u Splitu. Neki od autora zaslužnih za obogaćivanje opusa dječjeg pjesništva su Rikard Katalinić Jeretov, najstariji među splitskim pjesnicima, Stjepan Benzon, Stanislava Adamić, Milijada Barada pa sve do Olje Savičević- Ivančević, ali i mnogi drugi (Bošković, 2012: 58).

Prema Marušić (2012: 12-13) splitskoj zavičajnoj književnosti prijete tri opasnosti: jezik, svjetonazor i divljenje humoru. Jezik kao opasnost predočava se u samom poimanju „splitskih riječi“ i jezika splitske zavičajne književnosti. Pisanje i sami govor „po splitski“ sastavljeni su od tri cjeline: jezik ulice, jezik prošlosti i ikavica. Mnogi jezik ulice i jezik prošlosti zamjenjuju za autentični splitski govor, ali zapravo oni nisu ništa drugo doli iskrivljeni prikaz splitskog govora. To je način da se prikažu, odnosno ilustriraju detalji splitskog govora kojima se prenosi poruka o specifičnostima istog.

Druga opasnost je svjetonazor, odnosno prisjećanje povijesnih dana kada je život u Splitu bio tegoban i kada se živjelo u siromaštvu. Takav nekadašnji život dio je splitske tradicije, jer ljudima je takva svakodnevnica uvijek bila lijepa. U tom razdoblju i načinu življenja je i vrhunac splitske zavičajne književnosti, isprepliću se motivi vina, ribe, mora, magarca, konobe i kamena, kao motiv jastuka na kojem sniva splitski narod. No, vremena se mijenjaju, pa tako i pogled na grad Split. On nije više *malo misto*, već je razvijen europski

grad, čija prošlost i zavičajnost pada u zaborav, ali ih to ne čini manje lijepima (Marušić, 2012: 13-14).

Humor se u Splitu iznimno cijeni, stoga je i sastavni dio zavičajne književnosti, a predstavlja način i obilježja življenja. Kroz tekstove se isprepliću i dobar i loš humor, koji je u srži bezobziran i uvredljiv. Kako bi splitska zavičajna književnost opstala, humor ne treba biti nepriličan, ali ni slab, jer u protivnom zajedno s kulturom ostaje u povijesti (Marušić, 2012: 14-15).

5. SLIKOVNICA

Slikovnica je knjiga namijenjena djetetu mlađe dobi i njome se predočava svijet koji ga okružuje. U načelu je ona kratka, ali tematski raznolika i za dijete izrazito poučna. Postoje razne namijene i inačice slikovnice, koje su također prilagođene dobi djeteta. Novorođenom djetetu će ona najčešće koristiti kao igračka, dok sa starijom dobi slikovnicu uz mnoštvo ilustracija krase i tekst, iako se naglasak stavlja na likovnost. Kroz likovnost i tekst slikovnica *komunicira* s djetetom i potiče ga na razvoj mišljenja i kreativnost. Osim toga, poučna je i pomaže djetetu upoznati okolinu u svijet koji ga okružuje. Kada tekst prevlada nad likovnim izrazom, tada se taj oblik knjige naziva ilustrirana priča (Crnković i Težak, 2002: 16).

Prema Hlevnjak (2000: 7-11) slikovnica je zbirka ilustracija (malih slika), koje određuju slikovnicu i daju joj svojevrsan karakter i ulogu u razvoju djeteta. Putem ilustracija u slikovnici djeca uče simbole i nazive svega što ih okružuje. Osim toga, uče se i apstraktnom razmišljanju i usvajaju predodžbe. Veliku ulogu ima i oblikovanje, odnosno dizajn slikovnice. Važno je da su jednostavne i da imaju detalje koji kombiniraju taktilnu i slikovnu metodu učenja u ranoj dobi. Za ilustraciju je važno da je prilagođena tematici i djetetu, a bojama dočarava događaje iz djela te zbog toga ona potiče djetetovu maštu, jer dijete može *čitati* iz slike, nije mu potreban tekst. Neke slikovnice ne sadrže tekst, u tom slučaju čitač (roditelj, odgojitelj) samostalno stvara radnju na temelju onoga što ilustracije prikazuju. Dakle, činjenica je da se slikovnica koristi slikovnim i tekstualnim vidom prenošenja poruke (Crnković i Težak, 2002: 14-16). Nadalje, s tekstom, odnosno s pisanom riječi, dijete će se vjerojatno susresti prije nego sa slikovnicom, primjerice na etiketi, kutiji od igračaka i slično, ali slikovnica je zasigurno izvor pisane riječi koji je za rano djetinjstvo najbolji i najbogatiji poticaj za cjelovit razvoj i razvoj dobrobiti (Martinović i Stričević, 2011, 39).

Prema Čačko (2000: 15-16), slikovnica ima nekoliko funkcija, koje odgovaraju potrebama djeteta rane i predškolske dobi, na primjer:

1. Informacijsko-odgojna funkcija – kroz slikovnicu dijete dobiva odgovore na pitanja i problem. Također, kroz slikovnicu dijete se uči razvijati mišljenje te analizu, sintezu, uopćavanje i drugo.
2. Spoznajna funkcija – slikovnica pomaže djetetu provjeriti spoznaje i znanja o području djetetova interesa te time dijete dobiva sigurnost ispravnost svojih spoznaja i iskustava.

3. Iskustvena funkcija – važna za socijalizaciju djeteta, učenje o životno-praktičnim aktivnostima, načinima života i tako dalje
4. Estetska funkcija – kod djeteta razvija osjećaj ljepote, izaziva emocije i potiče na razmišljanje o vlastitom ukusu
5. Zabavna funkcija – važnost pravilnog odnosa s knjigom, mogućnost učenja kroz igru je najlakši i najzanimljiviji način za upijanje znanja i iskustva.

5.1. SLIKOVNICE NA TEMU BAŠTINE

Jako je malo slikovnica koje sadrže tematiku kulturne baštine, a svojim sadržajem promiču povijesno i kulturno naslijeđe, a imaju iznimnu važnost i bogatstvo. Rijetki se upuštaju u pisanje takvih slikovnica, iz razloga što je za napisati kvalitetnu slikovnicu na temu baštine iznimno zahtijevan proces. Potrebno je mnogo istraživati i stjecati specifična znanja o temama, a nema mjesta za pogreške i slobodu u pisanju, jer se one osvrću na već poznate priče (Agačević, 2012: 90).

Kao profesor Povijesti i Geografije, autor Bože Ujević u dogovoru s odgojiteljicom Gordanom Mijaljicom želio je djeci približiti povijest grada Splita povodom blagdana Svetoga Dujе. Kada je tražio literaturu, shvatio je da nema tekstova koji su prikladni za dječju dob. Odlučio je samostalno istraživati povijesnu literaturu te je tako nastala njegova prva slikovnica „Priča o Splitu“, objavljena 2001. godine. Suradnju s DV Latica nastavio je kroz razne predstave, igrokaze i posjete muzejima. Poučen iskustvom, shvatio je da se djeci više sviđa kada je prošlost grada Splita ispričana u stihu te piše svoju drugu slikovnicu naziva *Moj Split* 2003. godine. Na slikovnici je prvi put radio i splitski autor (ilustrator) Zoran Perdić-Lukačević, profesor likovne umjetnosti. Nakon ove slikovnice, nastavili su suradnju i realizaciju novih slikovnica. Iduća slikovnica bila je *Sveti Dujе*, objavljena 2006. godine. Ubrzo je grad Split dobio dvije nove slikovnice: *Priča o caru Dioklecijanu* i *Priča o Hajduku*, također 2006. godine. Time je Split postao prvi grad u Hrvatskoj koji ima slikovnicu o svojoj prošlosti, o zaštitniku grada, o osobi koja je zaslužna za nastanak grada i o nogometnom klubu. Kod djece slikovnice imaju edukativnu ulogu, ali ovakve slikovnice važne su za osvještavanje djece o njihovoj baštini, razvijaju identitet i stvaraju osjećaj pripadnosti. No, kako bi se dobrobiti djece realizirale kroz ovakav tip slikovnica, važno je da Uprava grada prepozna vrijednosti očuvanja kulturne, zavičajne i prirodne baštine, koja je u ovom podneblju posebno šarolika i bogata (Ujević, 2012: 16-20).

Također, još jedan od primjera kvalitetne slikovnice, koja uistinu promiče povijesno i kulturno dobro jest slikovnica autora Ibrahima Agačevića *Priča o Gaju Liberiju*. Slikovnica govori o dječaku imena Gaj, koji se sa svojom obitelji doselio u dolinu rijeke Cetine početkom drugog stoljeća. Uz to, kroz priču se isprepliće i motiv prijateljstva, koji predstavlja lik dječaka Delmata. Priče o doseljenju i prijateljstvu stavljene su u kontekst ondašnjih zbivanja na ovim područjima, odnosno u središte ondašnjih rimskih vojnih logora.

6. PRIMJERI SLIKOVNICA KOJE PROMIČU OČUVANJE ZAVIČAJNOSTI

Korpus ovakvih slikovnica znatno je veći, ali odabrane slikovnice odlučila sam interpretirati zbog zanimljivih pouka, tematika i vedrih ilustracija. Također, odabrane slikovnice ili su pisane na čakavskom narječju ili govore o važnoj povijesti zavičaja ili grada, što je izuzetno važno za očuvanje kulturnih bogatstava.

6.1. O AUTORIMA

Ibrahim Agačević profesor je francuskog jezika i književnosti te etnolog. Rođen je 1950. godine u Travniku. Autor je devet dramskih predstava, šest od njih namijenjene su djeci, autor je i sedam slikovnica, priča, raznolikih projekata u kulturi i zaštiti okoline, izložbi i slično. Predsjednik je splitske udruge imena *Noa*, koja čuva i promiče baštinu i kulturu Hrvatske, a uz to je i tajnik *Terre*, udruge iz Splita koja se bavi istraživanjem i očuvanjem hrvatske bioraznolikosti⁶

Tonči Petrasov Marović hrvatski je književnik rođen 1934. u Mravincima, a preminuo je 1991. godine u Splitu. Tijekom svog života pisao je kratke priče, poeziju, drame i dr., a bio je urednik splitskog *Logosa* i *Mogućnosti*. Iako je djelovao u razdoblju *krugovaša*, nije se opredijelio ni za jednu grupaciju, već je djelovao samostalno kao pjesnik i dramatičar. Prvi je hrvatski književnik i pjesnik koji je objavio haiku poeziju⁷.

Bože Ujević rođen je 1967. godine u Splitu. Njegov stvaralački opus krasi devet knjiga i slikovnica, koje su uglavnom tematike rodnoga mu grada Splita. Također, koautor je dvaju priručnika za učenike osnovnih škola *Moj Split* (2016) i *Splitsko- dalmatinska županija* (2018). Nekada profesor povijesti i geografije, a danas ravnatelj Osnovne škole „Kamen Šine“⁸.

⁶ Slikovnica mojeg djetinjstva: knjiga sjećanja (2013). Ur: Grozdana Ribičić. 14. str. Gradska knjižnica Marka Marulića: Split. Preuzeto s https://issuu.com/gkmm/docs/slikovnica_mojeg_djetinjstva_-_e-ve. Pristupljeno 31.5.2024.

⁷ <https://www.enciklopedija.hr/clanak/marovic-tonci-petrasov>. Pristupljeno 31.5.2024.

⁸ <https://www.crveniperistil.hr/proizvod/boze-ujevic-gradovi-i-opcine-splitsko-dalmatinske-zupanije/>. Pristupljeno 31.5.2024.

Mario Klaić rođen je 1958. godine u Splitu. Radio je kao profesor likovne kulture i povijesti umjetnosti u mnogim školama. Profesionalno se bavi industrijskim i grafičkim dizajnom. Također, godinama se bavi zaštitom kulturnih dobara, restauracijom i obnovom predmeta visoke važnosti u području kulturne baštine, a za to je i nagrađen poveljama Društva za očuvanje kulturne baštine Kaštela "Bijaći" 1995. i 2006. godine. Član je Upravnog odbora Društva "Bijaći", jedan je od sudionika osnivanja prve muzejsko-galerijske ustanove u Kaštelima, Galerije Studin, koja je s godinama prerasla u današnji Muzej grada Kaštela. Od 2001. godine do danas zaposlen je u Muzeju grada Kaštela kao muzejski pedagog, gdje kontinuirano provodi pedagoške i druge projekte. Bavi se zaštitom i očuvanjem, te prezentacijom materijalne i nematerijalne kulturne baštine koju želi prenijeti javnosti, posebno djeci i mladima. Čakavski je pjesnik i izvorni govornik. Autor je niza pedagoških projekata Muzeja, te nekoliko slikovnica, namijenjenih djeci i pedagoškim radnicima.

6.2. „MOJ SPLIT“ – BOŽE UJEVIĆ

Slikovnica imena *Moj Split* prva je slikovnica sa splitskoga područja o istoimenom gradu. Namijenjena je djeci u svrhu spoznaje o zavičajnoj povijesti, spoznavanja identiteta te jačanja svijesti o bogatstvima kulturne baštine, kako materijalne tako i nematerijalne. Tekst slikovnice jednostavan je i prilagođen uzrastu, a pažnju plijene pomno odabrane fotografije i ilustracije Zorana Perdića-Lukačevića, ilustratora koji je oživio veliki broj slikovnica splitskih autora. Na kraju svake „cjeline“ slikovnice nalaze se zanimljivi zadatci, igrokazi i zagonetke za djecu, kako bi dodatno pripomogli jačanju svijesti o važnosti očuvanja bogatstva baštine, a većina ih je bazirana na istraživanju prilikom šetnje gradom i slično. Kroz slikovnicu imenuje se povijest grada i važnih osoba, živi svijet, različite lokacije u gradu, kvartovi, parkovi, prometna sredstva, narodne nošnje, građevine, običaji i slično, odnosno elementi koji spadaju u kulturnu baštinu. Na taj su način djeci поблише opisana sva bogatstva grada te se javlja i jača osjećaj pripadnosti. Na kraju slikovnice priložen je rječnik splitskih riječi, kako bi djeca širila svoja znanja i o narječju, odnosno dijalektu na kojem govore.

Splitski ples poznat je po eleganciji pokreta, profinjenom držanju i mekoći koraka. Nastao je pod utjecajem običaja iz zapadnog dijela Mediterana. Sastoji se od triju plesova: monfrina, četvorke i šaltin polke. Pleše se u svečanoj splitskoj nošnji iz druge polovine 19. stoljeća.

Muška nošnja sastoji se od platnene bijele košulje, ječermice, hlača, svilenog pojasa, žurke, kapota, kape, bičava i geta. U svečanim prigodama oko struka se opasavao svileni pojas. Na glavi se nosila ravna crvena kapa.

Ječerma- prsluk bez rukava

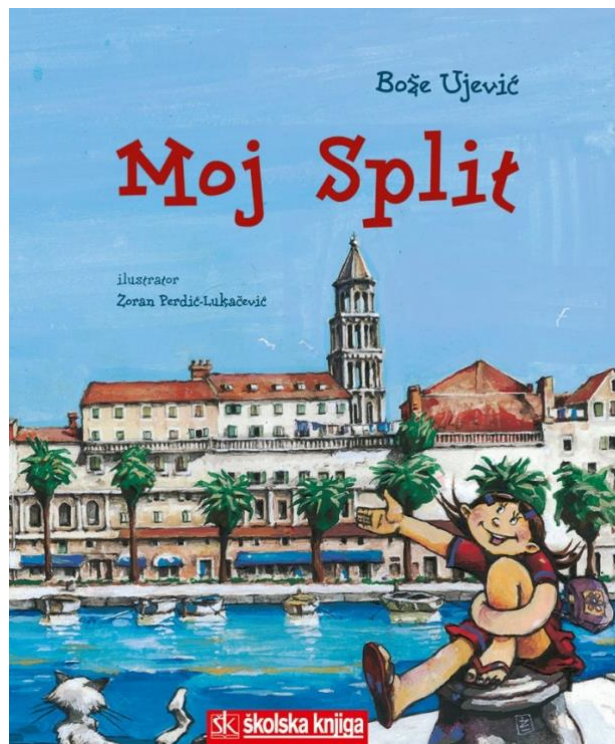
žurka- haljetak s rukavima

kapot- kaput s rukavima i kukuljicom

gete- svečane visoke cipele

bičve- čarape

(Ujević, 2016: 139)

Slika 1: Naslovna strana slikovnice "Moj Split" autora Bože Ujevića

6.3. „ČA TRIBA GOVORIT“ - TONČI PETRASOV MAROVIĆ

Slikovnicu *Ča triba govorit* napisao je splitski autor Tonči Petrasov Marović. Slikovnica je objavljena 1975. godine i čine ju pjesme različitih tematika pisanih na čakavskom narječju. Djelo prate odabrane ilustracije djevojčice Mirjane od njene treće do šeste godine, koje odgovaraju temi svake pjesme. Teme su šarolike, od okoline, dječje zaigranosti, do suvremene problematike. Slikovnica je prilagođena djetetu u svakom smislu; tekst je jasan, iako je pisan čakavskim narječjem, kratak i melodiozan, što mu uvelike daje na melodičnosti.

6.3.1. „ŠPORKI ROKO“

Pjesma *Šporki Roko* je, kao i većina pjesama u slikovnici, prožeta humorom, kojem pridonosi čakavski dijalektalni govor.

*U našu kalu zvanu Dišpet
bija jedan mulac
ča ni jema rišpet*

*Ne samo da nikoga ni pozdravja
vengo ka' bi vode pija
nikomu ni nazdravja*

*A šporak je ka prase bija
jerbo se prat nikad ni tija*

*Ni zmije ni zime ga ni bilo straj
i uvik mu je barenko jedna noga bila bosa
pa je jema kvintal sline ispo nosa
koju nikad nije tra*

*I prozvaše ga – Šporki Roko
jer mu je sve bilo šporko:
ruke, noge, lice, a deboto i joko!*

Ma tako je š njin bilo

*samo dok je bija mali
a čin je ponaresta
- posta je ka i ostali...*

(Petrasov Marović, 1975: 16)

U pjesmi se isprepliću čakavski leksemi poput: *dišpet, ponaresta, vengo, šporko* i slično, uz pomoć čega dječji svijet autora nosi lokalna obilježja. Prisutne rime su parne i nagomilane (*dišpet-rišpet* i *Roko-šporko, joko*).

Pjesma govori o dječaku koji je neodgojen (*mulac*) koji nema poštovanja (*rišpet*) prema drugima. Osim toga, Roko je prljav (*šporak*), ničeg se ne boji (*straj*) te su ga mještani iz ulice (*kale*) prozvali Prljavi Roko (*Šporki Roko*), jer mu je sve bilo prljavo (*šporko*); ruke, noge, lice, a gotovo (*deboto*) i oko. No, to je trajalo samo dok je bio mali. Kada je narastao (*ponaresta*), Roko je postao kao i ostali. Također, ono što traje isključivo dok je dijete malo jest nestašnost, individualnost i razigranost, ono što je jedinstveno za svako dijete. No, sve to nestaje kada pojedinac postane odrastao.

Ilustracija je prisutna, autorica je djevojčica Mirjana, kao i u ostatku slikovnice. Sastavljena je od više dijelova, a djetetova kreativnost izražena je kroz prikaze *Šporkog Roka*.

6.3.2. „LEKCIJA O’ CVITA“

Lekcija o’cvita jedna je od pjesmica iz opusa koja nosi važnu poruku.

*Uči
o’cvita
svit

cvit
izreste
kako more
i bude
savršen*

To – savršen – ča je?

*To je jušto
onaki
kaki
je
i
kaki
triba
da je*

(Petrasov Marović, 1975: 24)

Navedena pjesmica pisana je u slobodnom obliku. Pjesnička sloboda iskazana je u izboru načina rime (*svit-cvit*) te u formi iste. Strofe su nepravilne. Što se izbora riječi tiče, kao i u ostatku opusa prevladavaju čakavski leksemi: *cvit, svit, jušto, onaki* i slično. Ilustracija je prigodna, nacrtan je šareni cvijet koji je u svojoj srži prožet različitim oblicima i bojama. Specifičnost ove pjesmice je poruka koju nosi. Svaka je riječ naglašena, što dodatno daje uvid u samu poruku koja glasi *Biti savršen znači biti onakav kakav jesi i kakav trebaš biti – svoj.*

6.4. „PRIČA O GAJU LIBERIJU“ – IBRAHIM AGAČEVIĆ

Ova slikovnica napisana je 2009. godine. U njoj autor opisuje život dječaka Gaja Liberija Valesa, koji je prije skoro 2000 godina živio u dolini rijeke Cetine. Njegov je otac, Gaj Liberije Arvin, vojnik druge Delmatske kohorte bio razvojačen te je dobio posjed u blizini Tilurija, te sa svojom obitelji odlazi započeti novi život. Kada se jednog dana dječak Gaj igrao pored rijeke, lopta mu je pala u vodu, a zajedno s njom i njega su brzaci nosili daleko od obale na kojoj se igrao.

*Ne razmišljajući puno, onako vruć i
znojnan, on skoči za njom ali ga brzaci učas zgrabiše
i odnesoše daleko od obale. Hladnoća i strah učiniše
svoje pa dječak brzo izgubi snagu i počne se utapati.*

(Agačević, 2009: 6)

U pomoć mu je doletio stariji dječak imena Verzo, sin delmatskog starješine. Čuvao je ovce iznad mjesta gdje se Gaj igrao s prijateljima, a kada je čuo zov u pomoć, za Gajem je uletio u vodu i izvukao ga. Od toga dana, Gaj i Verzo postali su nerazdvojni. Dvije godine nakon, među narodom proširila se smrtonosna bolest, koja je prvo zahvatila Gajeve roditelje pa onda i njega samog. Liječila ga je Verzova obitelj, a on je danonoćno zazivao božicu Thani za pomoć. Nažalost, Gaj je preminuo. Verzo je skupio svojih deset najboljih ovaca i loptu, koja je Gaju bila ispala kada se igrao pokraj rijeke te je za njega naručio nadgrobnu ploču. Svaki dan je posjećivao svog prijatelja na mjestu gdje je zakopana njegova urna i prisjećao se zajednički provedenih trenutaka. Upravo je taj nadgrobni spomenik pronađen prije 150 godina na Gardunu, a već toliko stoji uzidan u pročelje jedne kuće u Sinju.

Ilustracije u slikovnici savršeno odgovaraju tematici, prevladavaju žive boje, a prezentiraju upravo slijed događaja radnje. Teksta je po stranici jako malo i pojednostavljen je, što omogućava čitanje i djeci. Pokraj teksta na hrvatskom jeziku, napisan je tekst i na engleskom jeziku, što omogućava uvid u povijest i kulturnu baštinu i drugima koji požele saznati više o njoj. Koristeći se aoristom, autor naglašava prošlo vrijeme, koje je završilo. Iako nije na čakavskom narječju, slikovnica jasno, kao što je rečeno, pruža uvid u povijest te vrednuje baštinu i kulturna bogatstva kraja.

6.5. „PRIČA O CARU DIOKLECIJANU“ – BOŽE UJEVIĆ

Priča o caru Dioklecijanu još je jedna u nizu slikovnica splitskog autora Bože Ujevića iz 2006. godine te ilustratora Zorana Perdića-Lukačevića. Priču o caru priča sfinga, koja je u grad Split doputovala iz dalekog Egipta.

*Sjeća se sfinga cara Dioklecijana
I zna sve o njemu, sve priče koje joj
Je pričao dok je živio u palači. Zna
Da je rođen u okolici današnjeg
Solina i da je tu uz svoje roditelje
proveo djetinjstvo.*

(Ujević, 2006: 5)

Nakon djetinjstva, Dioklecijan odlazi u daleku Aziju u vojsku, kako bi naučio biti pravi rimski vojnik.

U vojsci je stekao mnogo prijatelja, a najbolji od njih je bio Maksimilijan, s njim je dijelio sve dobro i loše. S njim je na kraju podijelio i carstvo kada je postao car. U njega je imao najviše povjerenja.

(Ujević, 2006: 10)

Nakon napredovanja u vojsci i učenja rukovanja oružjem, postao je zapovjednik vojske. Dioklecijan je postao carem tako što je uhvatio ubojicu tadašnjeg cara.

Dioklecijan je dugo vladao carstvom, braneći ga od raznih neprijatelja. Zbog toga su ga svi voljeli i bili su ponosni što imaju sposobnog cara. Najponosnije su bile žena mu Priska i kći Valerija, koja se posebno radovala očevu povratku iz čestih ratovanja.

(Ujević, 2006: 13)

Zbog silnih ratovanja i putovanja, Dioklecijanu je nedostajao njegov rodni kraj. Stoga odluči upravo tamo, u najljepšem dijelu cijelog Rimskog Carstva sagraditi palaču u kojoj će provesti ostatak svog života.

Najbolji graditelji iz svih dijelova velikog carstva su deset godina gradili najljepšu palaču na svijetu. Dvozili su kamen s otoka Brača, stupove i sfinge iz Egipta. Napokon je palača bila gotova i spremna za useljenje. Velika i bijela, stajala je pored mora.

(Ujević, 2006: 15)

Dioklecijan je bio oduševljen svojom palačom i u njoj i oko nje je svakodnevno uživao, sve dok jednog dana nije umro.

Umro je car Dioklecijan. Sahranili su ga u veliki kameni sarkofag od crvenog mramora kojeg su stavili u veliku grobnicu zvanu mauzolej.

(Ujević, 2006: 22)

Mauzolej je samovao sve dok se stanovnici grada Salone prilikom bijega nisu morali skriti u palaču. Tada je mauzolej pretvoren u splitsku katedralu, koja je danas najmanja i najstarija katedrala na svijetu.

Grad Split se tako rodio iz palače cara Dioklecijana. On je njegovim građanima dao i svoju grobnicu zvanu mauzolej, da postane najsvetije mjesto grada Splita. Stanovnici Splita iz ljubavi prema caru njegovu palaču čuvaju već 1700 godina.

(Ujević, 2006: 24)

Tekst slikovnice jako je pojednostavljen, a riječi koje bi mogle djeci biti nepoznate objašnjene su na shvatljiv način. Kroz slikovnicu uči se o caru i njegovom životu, ali i o postanku grada Splita, kao i o znamenitostima u njemu. Zanimljiv je bio odabir pripovjedača, odnosno sfinge koja je u realnosti jedan od zaštitnih znakova splitskog Peristila. Tekst je popraćen ilustracijama u vedrim bojama, koje prate radnju i izdvajaju najbitniji događaj prepričan u tekstu. Zaista je slikovnica kroz koju djeca uče njegovati i čuvati njihovo narodno bogatstvo, a priča o caru je jedna od onih koje se godinama unazad prenose s generacije na generaciju.

Slika 2: Ilustracija iz slikovnice "Priča o Gaju Liberiju" autora Ibrahima Agačevića

6.6. „KAMBELOVSKA LJUBAVNA PRIČA – MIHOVIL CAMBI I NJEGOVA KARMELA“ – MARIO KLAJIĆ

Mario Klaić autor je slikovnice *Kambelovska ljubavna priča – Mihovil Cambi i njegova Karmela* napisana 2020. godine. Osmišljena je za djecu u dobi od pete do četrnaeste godine, s namjerom ranog učenja povijesti, umjetnosti, hrvatskog i engleskog jezika, čakavskog narječja i još mnogo toga. Osim klasičnog izdanja, izdana je i u verziji audio slikovnice, snimljena na hrvatskom i engleskom jeziku te na čakavskom narječju. Ljubavna priča plemića Mihovila i ribareve kćeri Karmele prati tadašnje burne povijesne događaje.

I Cambijev sin Mihovil bi koji put išao uzeti ribe za objed ocu i majci.

Nije njemu bilo toliko do ribe i radosti roditelja koliko iz blizine vidjeti Karmelu. Ona bi se pretvarala kao da ga ne poznaje, kao da nisu iz

istoga mjesta. Znala je ona – jesu oni iz istoga sela, ali je on sin gospodara polovice toga sela, a ona sirotica – ribareva jedinica – nije imala kući spremljene ni sve plahte ni jastučnice ni donjih gaća od miraza za udaju.

I Cambijev sin Mijovil bi koji put iša vazest ribe da obid ocu i materi. Ma ni njemu bilo do ribe i roditejske radosti koliko za iz bliza vidit Karmelu. Ona bi činila fintu ka da ga nr poznaje, ka da nisu iz istega mista. Znala je ona – jesu oni, amo reć, iz istega mista ma je on sin gospodara o po sela, a ona bidna sirotica – ribareva jedinica. Ni jemala doma spremjene ni lancune ni intimele ni mudante za dotu.

(Klaić, 2020:17)

Jednoga je dana velika Turska *Osmanlijska* vojska napala današnji Kaštel Kambelovac. Svi ljudi koji su radili u polju pobjegli su u mjesto gdje su stanovali. Obitelj Cambi zajedno sa svojim seljacima skrila se u svoju kamenu kulu.

Puna tri dana nikako Turcima nije uspjelo osvojiti onaj dio sela gdje je bila Cambijeva visoka okrugla kula pa kad su treći dan odlučili odustati i otići. Prije toga, napali su iznenada one jadne male ribarske kuće u moru. Čula se pucnjava, vika, skrika, a s vrha kule sve je to gledao mladi Mihovil Cambi. U jednom trenutku vidio je jakog vojskovođu Turčina, kojega su zvali Murat – aga, kako vezanu vuče njemu dragu Karmelu.

Puna tri dana nikako Turcin nije išlo osvojiti oni dijel sela di je bila Cambijeva visoka okrugla kula pa kad su treći dan tili poč ča. Prin Tega, napali su iznenada one mižerijaste male ribarske kućice u moru. Čula se pucnjava, vika i skrika, a s vrja kule sve je to gleda mladi Mijovil Cambi. Vidija je zamašita Turčina, ča su ga zvali Murat – aga, kako vezanu vuče njemu dragu Karmelu.

(Klaić, 2020: 30)

Mihovil je tada izletio s mačem ispred zidina sela zajedno s hrabrim momcima iz sela i naoružanim ljudima iz trogirskih Kaštela. Udruženim snagama oslobodili su Karmelu i još nekoliko dječaka. S obzirom na to da su Turci izgubili vojskovođu, preplašili su se i pobjegli. Na žalost, među poginulim ljudima iz sela bio je i Karmelin otac ribar. Tužna djevojka nije znala kako će kroz život sama, a tada joj Mihovil kroz pjesmu reče:

*Od oca si ribara – težaka
obična seljaka – velikoga junaka.
Jesi sirotica
al si ljepotica.
Jesi pučanka
ali se držiš ko plemkinja.
Karmela – ljepša si od najljepšeg cvijeta
puno je pred tobom sretnih ljeta!
Nema tu vruga,
meni si draga.
Udaj se za me!*

*Od oca si ribara – težaka
obična sejaka – veloga junaka.
Jesi sirotica
ma si lipotica.
Jesi pučanka
ma si ko plemkinja.
Karmela – lipja si od najlipjega cvita
puno je prid tebon sritni lita!
Nima tu vruga,
meni si draga.
Udaj se za me!*

(Klaić, 2020: 41)

I tako se udala Karmela za Mihovila. Njegov je otac gundao, želio ga je oženiti za plemkinju, ali je popustio kada je upoznao Karmelu, koja mu je rodila unuke. Imali su mnogo djece, četiri dječaka i jednu djevojčicu – Anu.

U nastavku slikovnice nalazi se kratka povijest Kaštel Kambelovca, rječnik i tumač manje poznatih riječi te priča o Svetom Mihovilu – zaštitniku Kaštel Kambelovca.

Slika 3: Ilustracija iz slikovnice "Kambelovsaka ljubavna priča - Mihovil Cambi i njegova Karmela" autora Maria Klaića

7. ZAKLJUČAK

Dijete od rođenja uči iz okoline koja ga okružuje. Prvo uči promatrati, a s vremenom ju počinje i osjećati, oslušivati, a na posljetku uči komunicirati s njom i ljudima oko sebe. Komunikacija djeteta odražava se kroz verbalne i neverbalne elemente, a važan dio za temu ovog rada je govor. Govor je ključan zbog toga što dijete kroz govor iskazuje svoj identitet i svoj zavičaj, bilo to po dijalektu ili po naglasku.

S obzirom na to da u današnje vrijeme i uz rapidan napredak tehnologije, djeca sve manje koriste dijalekt i sve su manje izložena svom jeziku. Time oni uvelike gube na značaju, a djeca ostaju izložena utjecaju medija. Sve rjeđe se dijalekt koristi i svojim govornim područjima, većinom kod starijeg stanovništva pa tako djeca ni ne poznaju značenja određenih čakavskih riječi, osim ako ih bliske osobe iz njihove okoline nisu podučavale i objašnjavale.

Slikovnice su oduvijek bile prva literatura, odnosno knjiga s kojom se dijete susreće i to već od najranije dobi. S djetetovim rastom i razvojem povećava se i njegov interes za knjigom, kao i mogućnost daljnjeg napretka i otkrivanja novog i složenijeg, stoga je važno, prema djetetovom interesu, graditi kompleksnost slikovnica, od teksta i ilustracija pa do pouka koje one nose.

Izdvojene slikovnice i pjesme na čakavskom narječju od velikog su značaja, kako za djecu tako i za sami čakavski dijalekt. Kroz njih se djeca ponovno susreću s riječima s kojima bi se rijetko susreli pri korištenju tehnologije, osim ako ih to, naravno, ne interesira. Nadalje, one djecu podučavaju povijesti na zanimljiv način, te usmjeravaju interese djece k daljnjem istraživanju i otkrivanju nekih već zaboravljenih tema i događaja. Svojim ilustracijama pridonose samom tekstu i poanti, a to jest očuvanje tradicije, bogatstva i nematerijalne kulturne baštine. Neke od njih osim toga nose i svojevrsnu pouku, većinski o kvalitetama života te primarnim važnostima, te zbog toga nose i važnu ulogu u cjelovitom razvoju svakog djeteta i u poticanju razvoja njegovih dobrobiti.

8. LITERATURA

Agačević, I. (2012). Slikovnica na temu baštine kao medij koji promiče povijesno. U: 1. i 2. *okrugli stol: Zavičajnost u knjigama za djecu i mlade*. Ur. Grozdana Ribič i Vesna Mihanović. 90-93. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića.

Bošković, I. (2012). Splitska dječja književnost: nekoliko impresija kao poticaj za razgovor (na marginama knjige „More vedrine“ i splitskih dječjih časopisa). U: 1. i 2. *okrugli stol: Zavičajnost u knjigama za djecu i mlade*. Ur. Grozdana Ribič i Vesna Mihanović. 57-61. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića.

Crnović, M. (1986). Dječja književnost. 5-17. Školska knjiga: Zagreb.

Crnković, M. i Težak, D. (2002). Povijest hrvatske dječje književnosti. 15-16 i 217-397. Zagreb: Znanje.

Čačko, P. (2000). Slikovnica, njena definicija i funkcije. *Kakva knjiga je slikovnica*. 15-16. Zagreb: Knjižnica grada Zagreba.

Finka, B. (1971). Čakavsko narječje. *Čakavska rič, I* (1), 11-71. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/129985> 16. 4. 2024. godine.

Hameršak, M., Pleše, I. (2013). Uvod u proizvodnju baštine. U: Proizvodnja baštine: kritičke studije o nematerijalnoj kulturi. Ur. Marijana Hameršak, Iva Pleše i Ana- Marija Vukušić. 7-28. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloriku (IEF).

Hlevnjak, B. (2000). Kakva je to knjiga slikovnica? *Kakva je knjiga slikovnica: zbornik*. 7-11. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.

<https://jezik.hr/jezik-kao-bastina.html>. Pristupljeno 30. svibnja 2024. godine

https://hr.wikipedia.org/wiki/Ton%C4%8Di_Petrasov_Marovi%C4%87. Pristupljeno 31. svibnja 2024. godine

<https://www.crveniperistil.hr/proizvod/boze-ujevic-gradovi-i-opcine-splitsko-dalmatinske-zupanije/>. Pristupljeno 31. svibnja 2024. godine.

<https://fooz.unipu.hr/fooz/vjekoslava.jurdana#>. Pristupljeno 31. svibnja 2024. godine.

<https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A5702/datastream/PDF/view>. Pristupljeno 28. travnja 2024. godine

<https://zir.nsk.hr/en/islandora/object/unipu%3A587/datastream/PDF/view>. Pristupljeno 26. travnja 2024. godine

Jonke, Lj., Finka, B. (1981). Dijalekatski fenomen (na primjeru čakavskog narječja). *Hrvatski dijalektološki zbornik*, (5), 119-124. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/204528> 13. 5. 2024. godine.

Klaić, M. (2020). Kambelovska ljubavna priča- Mihovil Cambi i njegova Karmela. Kaštela: Muzej grada Kaštela

Kuščević, D. (2015). Kulturna Baština- poticatelj dječjeg razvoja (likovni aspekt), *Školski vjesnik- časopis za pedagoška i školska pitanja. Školski vjesnik*, 64 (3), 479-491. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/151378> 16. 4. 2024. godine.

Kuščević, D. (2015). Stavovi i razmišljanja učenika o prirodnoj i kulturnoj baštini. *Školski vjesnik*, 70 (2), 159-176. <https://doi.org/10.38003/sv.70.2.7> 16. 4. 2024. godine.

Petrasov Marović, T., (1975). Ča triba govorit. Školska knjiga: Zagreb

Martinović, I., Stričević, I. (2011). Slikovnica: prvi strukturalni čitateljski materijal namijenjen djetetu. *Libellarium*, 4 (1), 39-63. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/92392>

Marušić, M. (2012). Tri zamke splitske zavičajnosti. U: 1. i 2. *okrugli stol: Zavičajnost u knjigama za djecu i mlade*. Ur. Grozdana Ribič i Vesna Mihanović. 12-15. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića.

Matošić, V. (2012). Zavičajnost u dječjoj književnosti. U: 1. i 2. *okrugli stol: Zavičajnost u knjigama za djecu i mlade*. Ur. Grozdana Ribič i Vesna Mihanović. 41-44. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića.

Slikovnica mojeg djetinjstva: knjiga sjećanja (2013). Ur: Grozdana Ribičić. 14. str. Gradska knjižnica Marka Marulića: Split. Preuzeto s https://issuu.com/gkmm/docs/slikovnica_mojeg_djetinjstva_-_e-ve. Pristupljeno 31. 5. 2024. godine.

Ujević, B. (2012). Kako smo slučajno postali autori slikovnica sa zavičajnom tematikom. U: 1. i 2. *okrugli stol: Zavičajnost u knjigama za djecu i mlade*. Ur. Grozdana Ribič i Vesna Mihanović. 16-20. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića.

Ujević, B. (2006). Priča o caru Dioklecijanu. Split: Marjan tisak.

Ujević, B., Perdić-Lukačević, Z. (2003) Moj Split. Zagreb: Školska knjiga.

Uredništvo (2020). Hrvatska narječja proglašena nematerijalnim kulturnim dobrom. *Jezik*, 67 (1), 1-4. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/238984> 24. 4. 2024. godine.

Vitez, Z. UNESCO – nematerijalna baština. (2013). Uvod: Blaga Hrvatske. Neprocjenjiva prirodna i kulturna baština. Ur. Maljković, Zoran. 192-193. Zagreb: Mozaik knjiga.

Vulić, S. (2015). Što nam danas znači čakavština?. U: Čakavština: čakavski idiomi i hrvatski jezični identitet (Zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanoga 21. rujna 2015. u Splitu, ur. Sanja Vulić. 19-37. Književni krug Split, 2020).

Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine. 2005. Preuzeto s:
<http://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/327387.html> 24.4.2024.godine.

9. POPIS SLIKA

Slika 1: Naslovna strana slikovnice "Moj Split" autora Bože Ujevića.....	14
Slika 2: Ilustracija iz slikovnice "Priča o Gaju Liberiju" autora Ibrahima Agačevića	21
Slika 3: Ilustracija iz slikovnice "Kambelovsaka ljubavna priča - Mihovil Cambi i njegova Karmela" autora Maria Klaića.....	24
Slika 4: Ilustracija iz slikovnice "Priča o dalmatinskom psu" autora Bože Ujevića	32

10. PRILOG

Zoran Perdić- Lukačević rođen je u Splitu 1967. godine. U svom rodnom gradu završio je srednju umjetničku školu te je diplomirao na Filozofskom fakultetu u Splitu – smjer likovna kultura. Radio je kao grafički dizajner i ilustrator u Pragu, za izdavačku kuću *Manticore production*. Svoj put nastavlja u Osnovnoj školi *Knez Trpimir*, u kojoj do danas radi kao profesor likovne umjetnosti. Paralelno s tim, bavi se ilustriranjem slikovnica, priča i stripova za rane hrvatske izdavače. Također, već dugi niz godina suradnik je organizacije *Plavi svijet*, Prirodoslovnog muzeja Zagreb, te grafičkog studija *Revolucija*. Kao ilustrator surađivao je s raznim hrvatskim dječjim književnicima, najčešće u svrhe literature koja nosi pouku o očuvanju kulturne baštine.

Za potrebe rada obavljen je intervju sa Zoranom Perdićem- Lukačevićem ilustratorom mnogobrojnih slikovnica i priča za djecu, radi jačanja svijesti o važnosti očuvanja baštine, osobito nematerijalne te radi zanimljivosti kod odabira ilustracija i načina njihova kreiranja.

Kako birate ključne trenutke, odnosno koji dio iz teksta slikovnice izdvajate u ilustraciju?

Prilikom kreiranja određenih slikovnica i razgovora o ilustracijama, književnici su znali točno koji dio teksta žele izdvojiti u ilustraciju kako bi upotpunili doživljaj i time prenijeli pouku, te sam po tome ilustrirao. Kod ostalih slikovnica imao sam, što bi se reklo, *slobodu izražavanja*, te sam samostalno birao dijelove teksta koji će biti popraćeni ilustracijom.

Na koji način kreirate likove u ilustracijama, dajete li im čakavsko obilježje na neki specifičan način?

Likovi u djelima koja sam ilustrirao imaju karakteristična obilježja i na taj način unosim sebe u taj rad. Radi se o ilustriranju po uzoru na likove iz stripa. Veliki sam zaljubljenik u

strip, u tom načinu ilustriranja i crtanja se najviše pronalazim. Kada imam slobodu kreiranja, volim ostaviti svoj trag na taj način. S obzirom na to da su slikovnice koje sam ilustrirao većinom o zavičaju, o gradu Splitu, njegovoj povijesti i znamenitostima, važno je paziti na svaki detalj. Važno je da ilustracije odgovaraju razdoblju o kojem djelo govori. Na primjer, u slikovnici *Priča o caru Dioklecijanu* radnja se zbiva u doba Rimljana, pa je fokus ilustracija bio na ondašnjim oklopima vojnika, tradicionalnoj odjeći žena, radnika i slično. U slikovnici *Kambelovska ljubavna priča; Mihovil Cambi i njegova Karmela* radnja se zbiva u 16. stoljeću. Ta je slikovnica ipak posebna jer, osim što je uz standardni hrvatski jezik napisana i na čakavskom narječju, ilustracije su bile jako zahtjevne i jako je važno bilo paziti na svaki detalj pa je ključno bilo da svaka ilustracija, osim što prati radnju, predstavlja tadašnje društvo: plemićke haljine, nakit ali i haljine pučanki, ambijent domova različitih staleža, ali i kamene kuće, ribarske mreže, djecu, životinje i slično. To je ono što slikovnici dodatno daje na očuvanju povijesti i baštine.

Po Vašem mišljenju, kako se kroz slikovnice, motive i ilustracije potiče očuvanje kulturne baštine, osobito nematerijalne?

Smatram da je jako važno djeci dati priliku da se samostalno zaintrigiraju i osvijeste o tome. Po meni, kada pričamo o očuvanju baštine najbolji je način upravo čitanje slikovnica i priča. Djeci je to prilika da pobliže upoznaju mjesto u kojem žive i njegovu povijest, način života i slično, a kada je to samostalno potaknuto i područje je djetetova interesa, najbolje se uči o toj temi. Ilustracije uvelike pridonose tome, ali i pamćenju teksta, osobito kada prevladavaju žarke boje i zanimljivi trenutci koji prate radnju. Važan je način na koji se ilustrira, kao i uključivanje detalja s kojima se djeca mogu poistovjetiti, na primjer igre koje su djeca igrala u razdoblju u kojem je smještena radnja, izgled igračkaka i slično.

Smatrate li da se zavičajnim slikovnicama i slikovnicama na čakavskom narječju zaista može očuvati nematerijalna baština?

Moje mišljenje o tome je da su te vrste slikovnica zaista neiskorištene. Imaju mnogo prednosti za razvoj djeteta, prvenstveno što jačaju identitet i osjećaj da ono stvarno pripada tom gradu ili zavičaju u kojem se odvija radnja. Osim toga, izvrsna su prilika za učenje i nadograđivanje znanja. Moji kolege autori zaista na zanimljiv način, koji je ujedno blizak djeci nastoje približiti važnost kulturne baštine, koja je u Republici Hrvatskoj uistinu rasprostranjena. Slikovnice i priče su pak dio koji je najbliži djetetu i nešto s čime se ono može poistovjetiti, stoga je moj odgovor da, smatram da može, ali je važno poticati veći broj djece na uključivanje i čitanje.

Slika 4: Ilustracija iz slikovnice "Priča o dalmatinskom psu" autora Bože Ujevića